

Ekelöfs tillfälligheter

Gunnar Ekelöf: Skrifter. 4: Appendix 1927 - 1968, 5: Valfrändskaper och andra översättningar. Redigerade av Reidar Ekner. Bonniers.

Många berömde det jättelika och samvetsgranna arbetet, andra var tveksamma eller kritiska till det självsvåld som blivit överväld på texten när de tre första delarna av Reidar Ekners utgåva av Gunnar Ekelöfs samlade verk kom ut i höstas. Båda åsikterna kan vara riktiga.

Ingen kan förneka Ekners hängivenhet och stora kunskap, förvärvat redan som medarbetare till Ekelöf vid tidigare utgåvor. Samtidigt är det risken, och alldeles säkert ett skäl till mer interna akademiska gräl: Eknar har med dessa samlade skrifter skaffat sig monopol på Ekelöf. Då är det lätt att finna egensinnigheter och rena övergrepp i redigeringen.

Redan i de inledande kommentarerna antydde Eknar att detta varit nödvändigt. Materialet är så enormt och på många sätt oordnat att det måste till rätt hårdhänta ingrepp för att bringa ordning i det. Hur detta ska göras kan diskuteras i all oändlighet. Men diskussionen är mer eller mindre ointressant och intern; och med en framtida ny utgåva, redigerad av någon annan, kan hela saken snabbt komma i annat ljus.

Vad som kan sägas om Ekners version är att den förhoppningsvis inte är den slutgiltiga, men inte högtidlig.

Och när han ville vara riktigt - uppriktigt - rolig klädde han ut sig till A:lfr-d V:stl-nd.

Mångsidig är ett tafatt ord att beskriva Ekelöfs poesi; när det gäller hans "dikter vid skilda tillfällen" blir det smått komiskt. Här dyker nämligen upp

dikter av alla slag, större sviter tillsammans med ett skämt på några rader, allvar och lek på nästan samma gång; djupsinnigheter sida vid sida med gapskratt. Livfullheten och den vardagsmänniska närheten präglar denna poesi; nya Ekelöf-läsare kan gärna börja här.

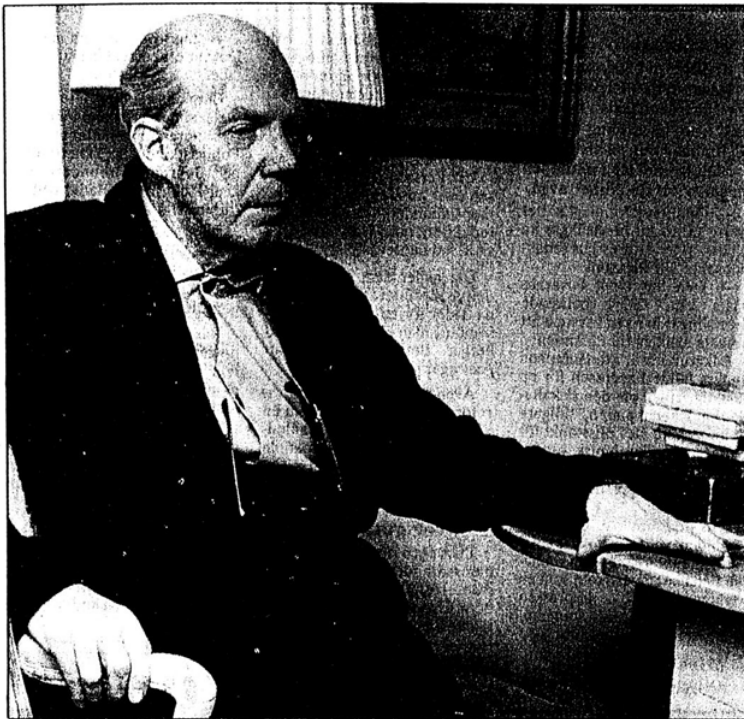
Men poesin var också ett arbete för Ekelöf, ett ständigt pågående projekt. Hans dikt ljunder av ekon, långa skuggor faller genom hela hans produktion. Som Ekner påpekar fardades Ekelöf kors och tvärs i sin poesi, gick tillbaka, skrev om, tog upp gamla teman, förnyade, förbättrade; ett aldrig avslutat bygge, en ständig arbetsplats, hus där rum iordningställdes och blev diktsamlingar men där helheten inte blev annat än tillfälligt resta byggnadsställningar. Ständigt var han sin egen redigerare.

Tillfällighetsdikt, också i den meningen: allt kunde göras om, förändras, skrivandet pågick ständigt. De diktböcker Ekelöf gav ut var strängt ordnade, mycket välbyggda. Men de ingick i ett större sammanhang, delar av ett större bygge, aldrig riktigt avslutat. Tillfälligheter, mer eller mindre.

Ekelöf skrev förvånansvärt få dikter som skiljer ut sig i hans produktion, glansnummer för eftervärlden. Det finns enstaka citat, meningar mer än hela dikter, som lever ett eget liv; få av hans dikter gör det. De ska helst ses i större sammanhang, i vidare perspektiv.

Inte minst för Ekelöfs skull: hans författarskap tål att genomläsa många samlade skrifter.

I dag kommer nu del fyra och fem i den serie som slutligen ska omfatta åtta volymer. Ekners problem har knappast blivit mindre i dessa delar, minst av allt i den som kallas "Appendix 1927 - 1968". Där är det

Gunnar Ekelöf: varje tillfälle till poesi.

upplagt för tydliga urval och personlig redigering. Något mindre är friheten i del fem, "Valfrändskaper och andra översättningar" men där bestämmer utrymme och ekonomi mycket av urvalet; Eknar har alltså lätt att finna förklaring till varför han gjort så här.

"Appendix" innehåller Ekelöfs tillfällighetsdiktning, tillsammans med teckningar, anteckningar, skrivövningar vid sidan av.

Det är nu för den skull inget bottenkramp som samlats. Ekelöf var, öppet och övertygat, en närmast hängiven tillfällighetspoet. Till de snävt sammansatta, genomarbetade diktböckerna fogade han ofta sådan tillfällighetsdikt, det som blivit över från de större byggena men som han ändå fann värdefullt nog att publicera.

Dikterna ger en bra bild av hur Ekelöf fungerade som poet. Han kunde inte låta bli att skriva.

Poesin tycks som ett naturligt tillstånd för honom. I bokstavig mening var han en vardagspoet: poesin var hans vardag. Han tycktes tänka i dikt; den rann ur honom, en aldrig sinande bäck.

Det mesta försökte han sig på, knappast något var honom främmande. Denna lust att skriva dikt, den uppenbara glädjen, ska inte glömmas i bilden av poeten Ekelöf.

Han skrev ofta för att det - så enkelt - var roligt.

Ekelöfs rykte som otillgänglig, anseende som avancerad har väl tunnats ut med tiden. Och så fel det var. Visst är han också det - men också så mycket annat. Rolig var

han, en skämtare, full av lek, och så typiskt att de diktare han hyllar i sina tillfällighetsdikter inte är inte någon av de stora

och svårlästa, inga modernistiska förnyare. Det är Taube och Ferlin, två av 1900-talets stora folkliga och folkära poeter. Deras beundrare var han, en sammansvuren vän; för alla tre var poesin en stor sak, allvarlig

Det är på samma gång det fascinerande och det svårtillgängliga med Ekelöf. Han kan läsas just tillfälligt, än här, än där, och är omisskänligt sig själv, också i de mest överraskande förklädnader. Men otillgänglig blir han för den som söker omedelbara uppenbarheter i en dikt. Så enkel är han aldrig.

Han är en mästare i motsägelser, provocerande inkonsekvenser: påstår en sak, raskt en annan; ett prisma där slutsatser och påståenden bryts mot varandra, gärna halsbrytande. Tillfället var alltid ett sätt att pröva sig fram; liksom ingen dikt blev riktigt färdig blev inte heller någon insikt det: allt kunde motsägas, allt prövas på nytt. Poesin som ett ständigt sökande, ett aldrig avslutat forskningsprojekt.

Ingen läsare blir riktigt färdig med Ekelöf, här tycks alltid finnas något annat att upptäcka. De samlade skrifterna blir på så vis en guldgruva. Här finns mer samlat än någon gång tidigare. Har Ekner bokat omkring en del kan det vara honom förlåtet.

Litteraturen var för Ekelöf ett arbete; helt naturligt kom han därför att verka också på andra områden än det egna skrivandet. Han började som översättare i stort sett samtidigt med den egna debuten. Då och då återvände han, skrev också essäer, introduktioner. Men det fanns en begränsning: detta fick inte komma i vägen för hans eget skrivande.

Det syns redan i urvalet. Ekelöf kallade Frankrike sitt andra hemland; han var djupt rotad i

den franska traditionen och litteraturen; hans egen poesi växte i denna mylla. Självklart kom hans tolkningar framförallt att ske från franskan; Nelly Sachs och T S Eliot är närmast undantag.

Men Ekelöfs intresse sträckte sig aldrig längre än till surrea-

listerna. Han höll sig i detta sidarbete gärna en bit bakom samtiden, kanske för att inget nytt skulle störa hans egen poesi.

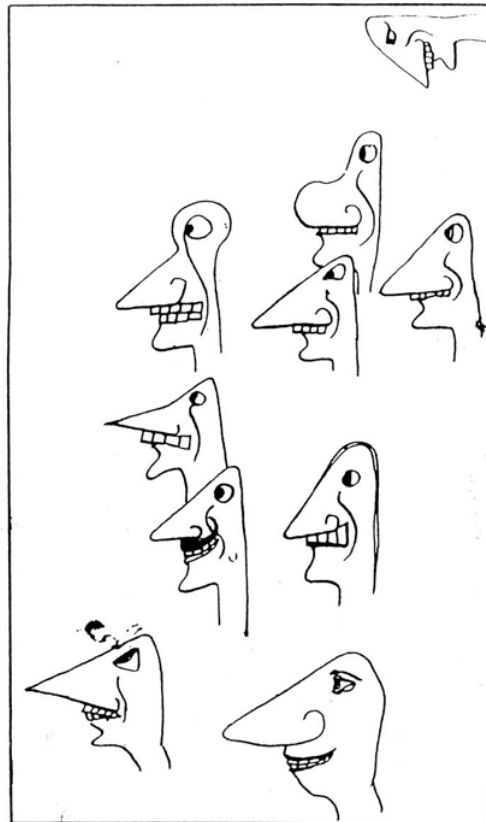
I inledningen till "Valfrändskaper" och andra översättningar" betonar och förstärker Ekner Ekelöfs roll, kanske rent av för mycket. Under några decennier översatte han en hel del, både poesi och prosa, men som översättare kan han inte mäta sig med till exempel Johannes Edfelt, som introduktör var han närmast obetydlig vid sidan av Artur Lundkvist, efterträdaren på stol nr 18 i Svenska Akademien.

Ändå finns alltså en hel del. Av praktiska och ekonomiska skäl koncentrerar Ekner tolkningsvolymen på poesi; av romaner och andra prosaverk Ekelöf översatte finns här bara smakprov. Det ger ändå en god bild av hans verksamhet. Här finns också några introduktioner som står sig fortfarande, inte minst den tveksamma om Rimbaud, full av invändningar men också beundran, just därför mycket läsvärd.

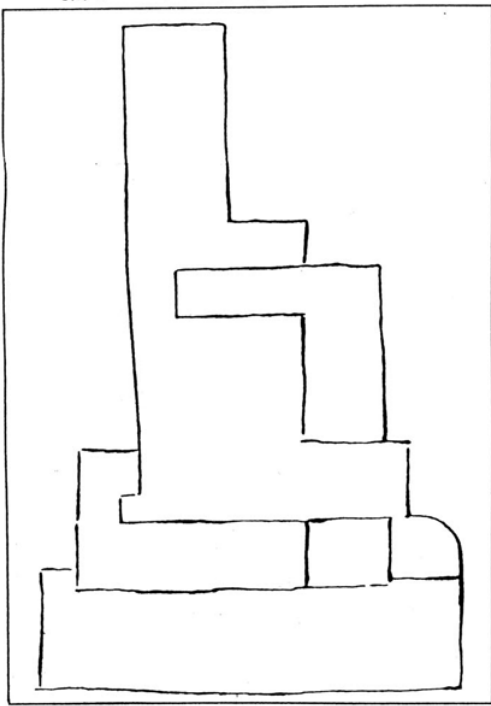
Alldeles säkert betydde Rimbaud en del för Ekelöf, än mer Apollinaire. Också Eliot, vilket Ekelöf uppfattade som problematiskt: han var så rädd att ses som en svensk Eliot att tolkningarna utelöstes ur "Valfrändskaper". Sambandet skulle hållas hemligt.

Med "Appendix" är hela poesin utgiven, prosan återstår: essäerna, småprosan, självbiografiska stycken. Det stora äventyret att utgå med Gunnar Ekelöf fortsätter alltså.

CURT BLADH

Ekelöf som tecknare: franska officerare.

Ekelöf som tecknare: omfamning 1929.